

Sygn. akt I CSK 76/12

POSTANOWIENIE

Dnia 6 września 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Anna Kozłowska (przewodniczący)

SSN Barbara Myszka

SSN Krzysztof Strzelczyk (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku Stowarzyszenia Przedwojennych Warszawskich
Własnościowych Spółdzielni Mieszkaniowych w Warszawie
przy uczestnictwie Prezydenta Miasta Stołecznego Warszawy
o wpis,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 6 września 2012 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy
od postanowienia Sądu Okręgowego
z dnia 30 września 2011 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 10 stycznia 2011 r. Sąd Rejonowy, po ponownym rozpoznaniu sprawy, oddalił wniosek Stowarzyszenia Przedwojennych Warszawskich Własnościowych Spółdzielni Mieszkaniowych o wpis do rejestru stowarzyszeń. Z ustaleń tego Sądu wynikało, że w skład założycieli stowarzyszenia wchodziło 41 osób fizycznych i prawnych, w tym 24 osoby fizyczne. Powołując się na wiążącą ocenę prawną sądu drugiej instancji, Sąd Rejonowy wskazał, że założycielem stowarzyszenia może być wyłącznie osoba fizyczna i dlatego uchwalenie statutu i wybór komitetu założycielskiego przez osoby prawne narusza prawo.

Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 30 września 2011 r. oddalił apelację wnioskodawcy od postanowienia sądu pierwszej instancji. Sąd odwoławczy podtrzymał dotychczasową ocenę prawną wyrażoną we wcześniejszym postanowieniu z dnia 19 listopada 2010 r. uchylającym wydane w pierwszej instancji postanowienie i przekazującym wniosek o wpis do ponownego rozpoznania. Wskazał, że wprowadzanie art. 9 ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (tekst jedn. Dz. U. z 2001 r., Nr 79, poz. 855 ze zm. dalej jako Prawo o stowarzyszeniach) nie dookreśla, że członkami stowarzyszenia są osoby fizyczne, niemniej już z art. 12 tej ustawy wynika, że komitet założycielski składa wniosek o rejestrację wraz z listą założycieli zawierającą imiona i nazwiska, datę i miejsce urodzenia, miejsce zamieszkania oraz własnoręczne podpisy założycieli. Wskazuje więc na konieczność przedstawienia danych osobowych osób fizycznych będących założycielami. Podstawę interpretacyjną przepisów ustawy prawa o stowarzyszeniach w tym art. 9 stanowi również preambuła tej ustawy zawierająca gwarancje zrzeszania się przypisane obywatelom a więc osobom fizycznym. Nie bez znaczenia jest również odwołanie się w preambule do Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, która w art. 20 ust. 1 stanowi, że każdy człowiek ma prawo do spokojnego zgromadzania się i stowarzyszania. Sąd okręgowy zwrócił uwagę, że w art. 10 ust. 3 Prawa o stowarzyszeniach przyjmuje się, że osoba prawna może być „jedynie” wspierającym członkiem stowarzyszenia, a w odniesieniu do

stowarzyszeń zwykłych ustawa (art. 42 ust. pkt 3) zakazuje zrzeszanie osób prawnych. Zdaniem Sądu, udział w czynnościach założycielskich tj. uchwalaniu statutu, wyborze komitetu założycielskiego osób prawnych jako podmiotów nieuprawnionych do utworzenia stowarzyszenia, stanowi o wadliwości tych czynności. Odnosząc się do zarzutów związanych z naruszeniem art. 12 i 58 Konstytucji RP, Sąd Okręgowy wskazał, że zasada bezpośredniego stosowania Konstytucji nie może być podstawą odmowy stosowania przez Sąd przepisów ustawowych, który nie ma kompetencji do kontroli konstytucyjności obowiązującego ustawodawstwa. Tryb tej kontroli został uregulowany w art. 188 Konstytucji. Zdaniem Sądu, prokonstytucyjna wykładnia przepisów ustawy Prawo o stowarzyszeniach wskazujących, że założycielami stowarzyszenia mogą być osoby fizyczne, a więc obywatele, pozwala przyjąć, że przepisy te nie stwarzają zagrożenia naruszenia ich prawa do zrzeszania się przewidzianego w art. 12 Konstytucji. Brak jest też podstaw do uznania naruszenia art. 58 Konstytucji w sytuacji, gdy stowarzyszenie podlegające rejestracji może powstać, zgodnie z art. 58 ust. 3 Konstytucji, w oparciu o przepisy ustawy Prawo o stowarzyszeniach. Tym samym ustawodawca uznał, że kwestia stowarzyszenia powinna zostać uregulowana ustawą, co z zasady nie pozwala na stosowanie Konstytucji bezpośrednio.

W skardze kasacyjnej, wniesionej od postanowienia Sądu Okręgowego, wnioskodawca zarzucił naruszenie art. 9 ustawy Prawo o stowarzyszeniach przez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że osoby prawne nie mogą być założycielami stowarzyszenia, podczas gdy niniejszy przepis przyznaje prawo zakładania stowarzyszeń wszelkim osobom, nie zawężając podmiotowego zakresu jego zastosowania jedynie do osób fizycznych, a także naruszenie art. 12 i 58 Konstytucji RP przez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie skutkujące pozbawieniem prawa do swobodnego tworzenia stowarzyszeń oraz wolności zrzeszania się. Na tej podstawie wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu ewentualnie uchylenie tego postanowienia i wydanie orzeczenia co do istoty.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 9 Prawa o stowarzyszeniach, osoby w liczbie co najmniej piętnastu, pragnące założyć stowarzyszenie, uchwalają statut stowarzyszenia i wybierają komitet założycielski. Pomimo, iż w tym przepisie jak i w innych postanowieniach tej ustawy regulujących tworzenie stowarzyszeń, nie używa się określenia „osoby fizyczne”, to jednak inne postanowienia zawarte w art. 1 ust. 1, art. 3 ust. 1, 2 i 3, art. 4 ust. 1 i 2, art. 10 ust. 3, art. 12 tej samej ustawy wskazują jednoznacznie, że prawo założenia stowarzyszenia przysługuje wyłącznie osobom fizycznym. Adresatami norm zawartych w art. 1 ust. 1, art. 3 ust. 1, 2, 3 Prawa o stowarzyszeniach są obywatele polscy, mający pełną zdolność do czynności prawnych i niepozbawieni praw publicznych. Te kryteria mogą odnosić się wyłącznie do osób fizycznych. Podobnie należy ocenić treść art. 4 ust. 1 Prawa o stowarzyszeniach, który przewiduje możliwość zrzeszania się w stowarzyszeniach przez cudzoziemców mających miejsce zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Na ograniczony do osób fizycznych krąg podmiotów mogących tworzyć stowarzyszenia na podstawie ustawy Prawo o stowarzyszeniach wskazują także regulacje zawarte w art. 10 ust. 3 oraz w art. 12 tej ustawy. Według art. 10 ust. 3 osoby prawne mogą być jedynie wspierającymi członkami stowarzyszenia, a zatem osoby prawne nie mogą być członkami założycielami stowarzyszenia, a jedynie mogą przystąpić do już istniejącego stowarzyszenia jako członek wspierający. Z kolei art. 12 Prawa o stowarzyszeniach, który określa wymagania wniosku do sądu rejestrowego o rejestrację stowarzyszenia, wymienia między innymi listę założycieli zawierającą imiona i nazwiska, datę i miejsce urodzenia, miejsce zamieszkania oraz własnoręczne podpisy założycieli. Są to niewątpliwie atrybuty przysługujące wyłącznie osobom fizycznym.

Wobec treści przytoczonych przepisów ustawy Prawo o stowarzyszeniach, nie zasługuje na uwzględnienie zarzut błędnej wykładni i niewłaściwego zastosowania art. 9 przez przyjęcie, że osoby prawne nie mogą być założycielami stowarzyszenia tworzonego na podstawie tej ustawy. Podobne stanowisko zajął Sąd Apelacyjny w Warszawie w postanowieniu z dnia 5 maja 1994 r. (I ACr 280/94, PS 1996, wkładka do nr 11, poz. 50), które skarżący niesłusznie przedstawia dla

wzmocnienia własnej argumentacji. Sąd Apelacyjny przyjął w nim, że w stowarzyszeniach tworzonych na podstawie art. 9 Prawa o stowarzyszeniach członkami są wyłącznie osoby fizyczne, a ustawa nie przewiduje formy stowarzyszenia mieszanego, stowarzyszającego jako członków zwyczajnych osoby fizyczne i osoby prawne.

Ponieważ w skardze kasacyjnej zarzuca się błędną wykładnię art. 12 i 58 Konstytucji, a przez to błędne niezastosowanie tych przepisów trzeba podnieść, że podstawą odmowy zastosowania przez sąd przepisów Prawa o stowarzyszeniach, które zawężają do osób fizycznych krąg podmiotów uprawnionych do tworzenia stowarzyszenia, nie może być wyrażona w art. 8 ust. 2 Konstytucji RP zasada bezpośredniego stosowania Konstytucji. Oznacza ona obowiązek sądu orzekania w zgodzie z priorytetami ustanowionymi w Konstytucji. Wobec tego w sytuacjach, kiedy występują wątpliwości interpretacyjne, sąd powinien dokonać wykładni regulacji ustawowej w sposób najprzychylniejszy Konstytucji. Sąd nie ma natomiast kompetencji do orzekania o niekonstytucyjności przepisu i usuwania go z systemu prawnego. Wyłączną kompetencję w tym zakresie, zgodnie z art. 188 Konstytucji, ma Trybunał Konstytucyjny. Jedynie w razie uzasadnionych wątpliwości co do zgodności ustawy z Konstytucją, sąd ma obowiązek zwrócenia się na podstawie art. 193 Konstytucji do Trybunału Konstytucyjnego z odpowiednim pytaniem prawnym (zob. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 30 października 2002 r., V CNK 1456/00, niepubl., z dnia 7 listopada 2002 r., V CKN 1493/00, niepubl., z dnia 18 września 2002 r., III CKN 326/01, niepubl., z dnia 24 października 2003 r., III CK 36/02, niepubl., z dnia 24 czerwca 2004 r., III CK 536/02, niepubl., z dnia 26 marca 2004 r., IV CK 188/03, niepubl., z dnia 16 kwietnia 2004 r., I CK 291/03, OSNC 2005, nr 4, poz. 71, wyrok z dnia 3 grudnia 2008 r., V CSK 310/08, nie publ.; wyrok z dnia 27 stycznia 2010 r., II CSK 370/09, niepubl.). Takich wątpliwości nie miał Sąd drugiej instancji przyjmując, że stanowcze postanowienia ustawy Prawo o stowarzyszeniach wyłączają wykładnię, prowadzącą do uznania, iż osoby prawne mogą być założycielami stowarzyszenia tworzonego na podstawie tej ustawy, a wykładnia ta nie pozostaje w sprzeczności ze wskazanymi przez wnioskodawcę normami konstytucyjnymi.

Podzielając ten wniosek, ale z innym uzasadnieniem, należy zwrócić uwagę, że z treści art. 58 Konstytucji, regulującego wolność zrzeszania, wynika podział na dwie grupy zrzeszeń. Do pierwszej należą zrzeszenia podlegające rejestracji sądowej. Zgodnie z art. 58 ust. 3 Konstytucji, szczegółowe przesłanki zrzeszania się podlegającemu sądowej rejestracji konkretyzuje ustawodawstwo zwykłe. Określa ono, w zależności od charakteru i funkcji społecznej poszczególnych zrzeszeń, przede wszystkim sposób ich powstawania, struktury organizacyjne oraz możliwości rozwiązywania. Ustawy zwykłe tworzą gotowe formy prawne, które zapewniają wolność zrzeszania nie tylko osobom fizycznym ale także podmiotom zbiorowym (w tym osobom prawnym), a podmioty te, zamierzające podjąć określoną działalność mają swobodę wyboru właściwej formy organizacyjnej w zależności od celów, jakie pragną wspólnie realizować, oraz skutków, które chcą osiągnąć. Druga grupa zrzeszeń, które nie podlegają sądowej rejestracji, pozostaje poza zakresem szczegółowej regulacji prawnej i mogą być one tworzone na podstawie bezpośredniego stosowania Konstytucji. Przyjęcie takiego rozwiązania usprawiedliwiają doniosłe skutki w zakresie statusu prawnego zrzeszeń, jakie najczęściej następują z chwilą sądowej rejestracji, a mianowicie zrzeszenia te - tak jak w przypadku stowarzyszeń (poza stowarzyszeniami zwykłymi) - uzyskują osobowość prawną, stają się odrębnymi podmiotami mogącymi nabywać prawa i zaciągać zobowiązania. Regulacje zawarte w ustawie Prawo o stowarzyszeniach, przyznające tylko osobom fizycznym legitymację do tworzenia stowarzyszeń - czyli zrzeszeń o celach niezarobkowych, które opierają swoją działalność na pracy społecznej członków (art. 2 ust. 1 i 3 Prawa o stowarzyszeniach), a jednocześnie przewidujące udział osób prawnych w stowarzyszeniach w charakterze członków wspierających, odpowiadają konstytucyjnej zasadzie wolności zrzeszania się. Liczba innych prawno organizacyjnych form zrzeszania proponowanych przez ustawodawcę jest znaczna. Niektóre z nich odnoszą się wprost do spółdzielni jako podmiotów zbiorowych, które mogą zakładać związki rewizyjne lub związki gospodarcze lub też przystępować do tych związków (art. 240 i 243 ustawy z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze tekst jedn. Dz. U. z 2003 r., Nr 188 poz. 1848 ze zm.).

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.